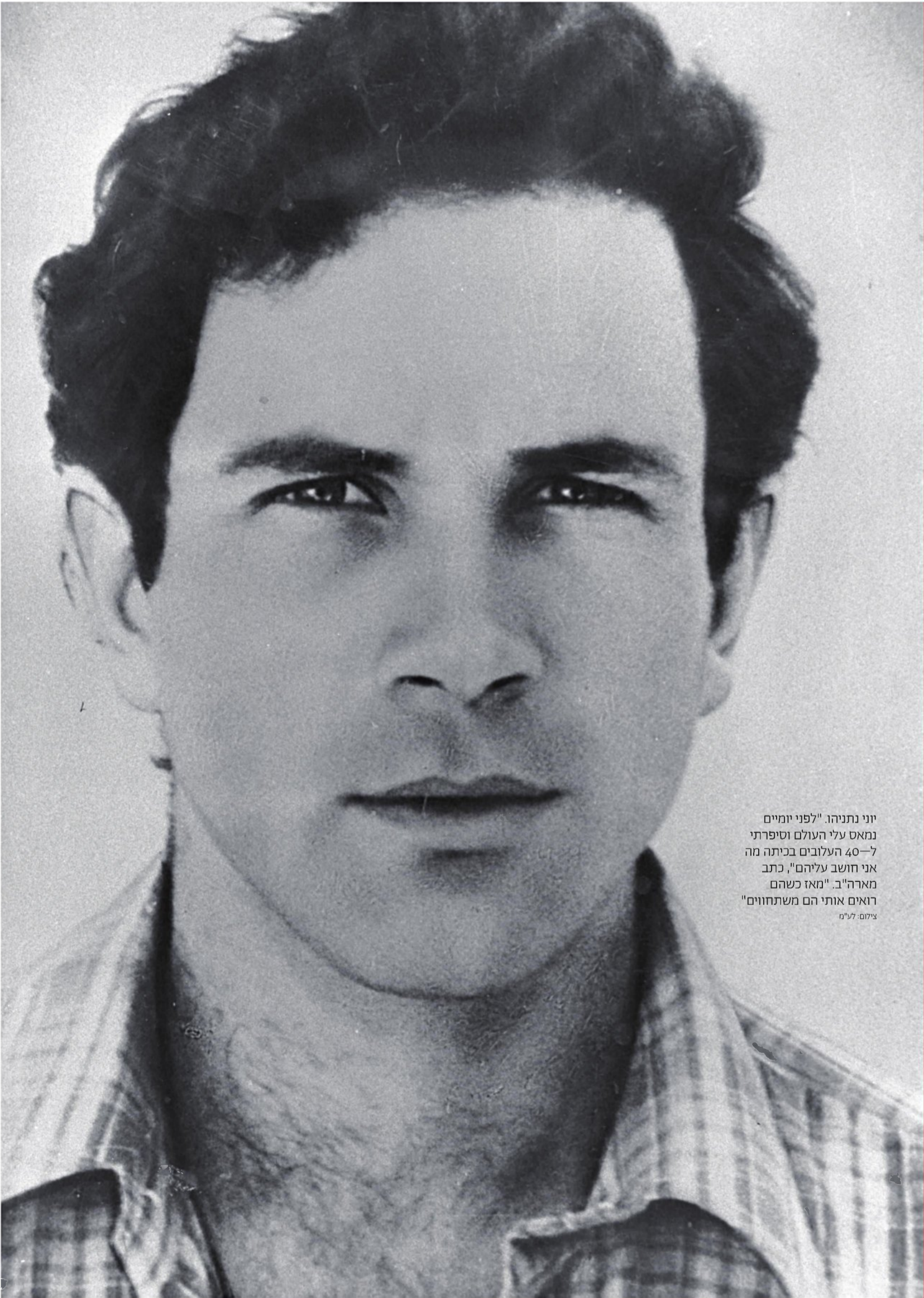




23.33x32.61	1/4	עמוד 58	הארץ - מוסף הארץ	19/04/2024	89997451-2
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

אחרי שמקלפים את המיתולוגיה, מגלים שיוני נתניהו היה אדם בודד וקודר. בחזרה למכתבים שהותיר אחריו שירלי אברמי עמוד 58



יוני נתניהו. "לפני יומיים נמאס עלי העולם וטיפרתי ל-40 העלובים בכיתה מה אני חושב עליהם", כתב מארה"ב. "מאז כשהם רואים אותי הם משתחווים" צילום: לע"מ



20.32x27.66	2/4	עמוד 59	הארץ - מוסף הארץ	19/04/2024	89997452-3
בנימין זאב הרצל - בהקשר לצינון - 80790					

# בדידותו של הנתניהו שכן חילץ חטופים

יוני נתניהו הותיר אחריו מאות מכתבים, שאוגדו ופורסמו ברבים לאחר מותו. בקריאה חוזרת, מצטייר כי גם אחיו של ראש הממשלה היה בעל צדדים עגמומיים וקודרים

## שירלי אברמי

הבנים היו עסוקים גם בלהעריץ את המדריי כים ולחלום על הרגע שבו יורשו גם הם לאמץ את עצמם בפרך עד מוות כמעט – לפעמים בלי כמעט – ולחזור לכפרים שלנו בעיניים אדומות, ועם סודות והילת גבורה שתיפרש מעל ראש שיהם. הבנות היו עסוקות בחלומות על איך יחכו לגיבורים שלהן כשישרתו, כמובן, בבית ספר שדה.

לפתע מטוס הנמיך טוס בשמי תל אביב הכי חולים של ראשית הקיץ, וכתב בעשן לבן את המילים "כל הכבוד לצה"ל". לא הבנו, אבל הנח"נו שזה כנראה אומר שבאיושהו אופן פלאי בחור רינו המצוינים שיחררו את החטופים. אולי פרצנו במחיאיות כפיים, ייתכן שהתחלנו לשיר "לחיי העם הזה".

המדריכים שמחו אולי שתי שניות, ואז התרחקו והתחילו להתלחש ביניהם, עצובים. היה לי אז מישהו ב"היחידה", ולא היה כבוד גדול יותר מלחכות למכתב עם חותמת הדואר הצבאי 2498. מישתי בכפר אמרה לי אז, "שמעתי שמדברים עלייך במקומות הנ"כונים". הלכתי לשאול אם כל כוחותינו שבו בשלום לבסיסם, ואחד מהם אמר, "לא. נהרג מישהו. את לא מכירה אותו". באמת לא הכרנו אותו אז, וגם שמו, ככל מה שהיה קשור במעללי היחידה, בתפקידיה ובמיקומה אישם, היה נלחש, אם בכלל, רק בחדרי חדרים.

כעבור שנה יצא לאור "מכתבי יוני", עם תמונתו, יפה כליכך, על הכריכה. את הספר הוציאה המשפחה ביום השנה לנפילתו, עם 300 מכתבים פרי עטו. קראנו את המכתבים בשקיקה ובהערצה שהיו שמורות לסיירת מטכ"ל ולגבורתה המופלאה באנטבה. כל מילה במכתביו של יוני שנחשפו שם לעין כל, בלי שאיש שאל אותה, נראתה לנו כחזונו של הרצל מתובל בעברית יפהפייה, בידע עצום ובצינונות. הרבה ציונות. גם אהבותיו, שנפרשו שם בין המכתבים, נראו כמו אגדה. קראנו את מכתבי יוני בעיניים מצועפות בהילת האגדה והמסתורין, בהערצה שהיתה שמורה ליחידה ולמעשיה ולאנשיה, שבראש כו"לם עמד, אז עוד לא הבנו שהועמד, יוני נתניהו. אחרי שנים רבות היינו במשלחת מטעם הכ"נסת לפרלמנטים באפריקה. קיבלנו רשות

אמירתו של בומבך עוררה סערה. העיתונאי והפובליציסט ישראל הראל, איש הימין המתנח"לי, כתב במאמר שפירסם ב"הארץ" שלושה ימים אחר כך, בערב ראש השנה, כי "התגובות הרגישיות מוכיחות שמגילת העצמאות מושרשת עמוק-עמוק בלב הציבור היהודי על מלוא גווניו... לפתע נוצרה אחדות רגשות ספוגנית בין מחייבי הרפורמה לבין המתקוממים נגדה. תוכנה של המגילה, אף כי מעולם לא אומץ כחוק, היה לכור מצרף בין האזרח למדינתו". בתחילת השבוע שאחריו אמר נתניהו, בפתח מסעו לעצרת האו"ם בניו יורק, כי המפגינים המוחזים נגדו "חוכרים לאשף ולאיראן".

תלי תלים של מילים נכתבו על האח השני לבית נתניהו – רבות מהן כתב הוא על עצמו – אך רק מעטות התייחסו לתבנית נוף מולדתו. אל מול אמירות קיצוניות כמו אלה של ער"ד בומבך, מתעוררות שאלות באשר למקומו של האב המינח בנצינון נתניהו, שחי את חייו בניכור מוחלט למדינת ישראל – לא רק בחייו של בנו בנימין, בתפיסות אידיאולוגיות ובעמדות כלליות, כפי שהוא מרבה לצטטן בעצמו, אלא גם באשר לתפקידו במקומות עמוקים יותר בחייו. בקנאות ובשנאות, שכדרכם של רגשות עזים אינן פגות לעולם, גם לא במות האב.

\*\*\*

בבוקר 4 ביולי 1976 היינו בראשיתו של החופש הגדול בין כיתה י' ל"א", וחיכינו ברחבת מוזיאון תל אביב לתחילתו של קורס סיירות וטופוגרפיה של תנועת המושבים, שנודע בשם החיבה "סיירות וטופו". מכיוון שהיינו נפגשים גם פעם בחודש בחוג המטיילים של התנועה, היינו עסוקים בשמחת הפגישה ובשאלה מה יהיה עם חטופי אנטבה. המדריכים בקורס היו מילואימניקים צעירים של "היחידה", שהיה אסור לשאת את שמה לשווא. כמו פטרה, שני עשורים לפניו. בשנים האחרונות בולטת הוספת שמה המפורש של סיירת מטכ"ל לשם של לוי-חמיה שנפל, וביתר שאת בקרבות על עוטף עזה שפתחו את המלחמה הנוכחית.

רק שר היסטוריה מקאברי במיוחד היה יכול לייצר לאחים נתניהו סיטואציות דומות כל כך, של קבוצת חטופים ישראלים בסביבה בלתי אפשרית, אך גם כה שונות. ב-1976 נתן יוני נתניהו לחטופים הישראלים באנטבה מענה מהיר, זריז, מתוחכם, מתוכנן לעילא ולעילא, והקריב את חייו שלו; ב-2024 אחיו הצעיר מותר 133 חטופים ברצועת עזה כבר חצי שנה. המענה שאינו נותן הוא מסורבל, מיוזע, מזויף, כולו פו"טו"אופ ואיפור מוגזם, והחיים שמוקרבים הם של אחרים.

את בנימין נתניהו אנחנו מכירים מהחיים, מ-18 שנים כראש הממשלה, מהופעותיו בטל"וויזיה, מידיעות על מעשיו ומאינספור פרשינויות שנכתבו עליו. על יוני נתניהו אפשר ללמוד בעיקר מ"מכתבי יוני", אסופה של מאות מכתבים שכתב לחבריו ולבני משפחתו, שאוגדו בידי משפחתו לספר במלאות שנה למותו. קריאה חוזרת וביקורתית בהם ב-2024 שונה כל כך מהקריאה מלאת ההערצה מיד עם צאתם, כשהדי המבצע ההרואי הוא טרם שכנו.

מן המכתבים עולה דמותו של יוני נתניהו כמורכבת, מתלבטת, לא פשוטה, אבל בוודאי כזו של איש אמת. אדם של ערכים ושל אהבת הארץ, שחזר לצבא ולפיקוד על סיירת מטכ"ל כי "הרגיש שהמדינה צריכה אותו". בנימין נתניהו עושה את כל מה שהוא עושה כי הוא זה שצריך את המדינה. את כספה, את כבודו, את מלחכי פנכתו, את בתיו ואת כל הוצאותיו שהיא, אנחנו, מממנים לו.

ב-12 בספטמבר אמר עורך הדין אילן בומבך, בא כוחה של ממשלת ישראל, בדיון בפני הרכב מלא של שופטי בית המשפט העליון, את הדברים הבאים: "בגלל שהסמיכו 37 אנשים שהיו חתומים על הכרזת העצמאות המהירה, הבהולה, החפוזה, זה אמור לכבול את מי שיהיו בעתיד?" דברים בלתי נתפסים, שטרם נשמעו כמותם בוי"רה ציבורית כלשהי בישראל: כפירה במגילת העצמאות, בכבודם של מנהיגי המדינה או שח"תומים עליה ובתפקידיהם ובהיותה של המגילה המסמך המכונן של מדינת ישראל, עד ימינו.



21.22x27.21	3/4	עמוד 60	הארץ - מוסף הארץ	19/04/2024	89997453-4
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					



מימין: האחים עדו, יוני ובנימין נתניהו. מרירות שנשזרת כחוט השני צילום: רפרודוקציה חיים צח / לע"מ

## "אני מביט על ישראל ואיני מוצא בה פתח הצלה", כתב ב-1964. "כשאני חושב על ה'חבר'ה' בארץ אני פולט — ריבונו של עולם, המחשבה שבקרב אפגוש אתכם כמעט דוחה אותי". וכך כתב לפני גיוסו: "סוף סוף פגשתי כאן חבורה שיכולה להתמודד עמי. הרי איני זקוק לבני אדם"

נותר שטוח. תיאור נסיבות יציאתה של המשפחה לארץ צות הברית משמש לבניית הנרטיב והמיתוס המשפחתיים: "בתחילת ינואר 1963", נכתב בפתח הספר, "נסע יוני עם הוריו, בניציון וצילה נתניהו, ושני אחיו לארה"ב בקשר לפעילותו של אבי המשפחה בחקר תולדות ישראל ובאני ציקלופדיה יודאיקה, שהיה או עורכה הראשי". לפי פרסומים שונים לאורך השנים, בניציון נתניהו עזב את ישראל בגלל אייכותו להשתלב באוניברסיטה העברית ובממסד הציבורי והפך ליטי, כפי שרצה. רמז לעמדתו הנטענת של האב מופיע במכתבו של יוני ממש בתחילת הספר. המכתב מלא טענות כריזמות לארצות הברית, הורה והמורה לו, ובאותה נשימה הוא כותב על ישראל: "אני כבר מתגעגע למקום צר, חם, מזופת, מזוהם... מקום שכל מי שאינו חבר מפלגה בו הוא פושע".

בניית הנרטיב שלפיו האב הוא דמות היסטורית יוצאת דופן נמשכת גם היום. במאמר שעדו נתניהו פירסם ב"דיעות אחרונות" בספטמבר האחרון הוא התפלמס עם מאמר שכתב שבוע קודם לכן אבי שילון: "מרגע שקמה המדינה עזב אבי את הפוליטיקה, משום שהעיסוק בה היה מנוגד לאופיו, ומשום שרצה להתמקד במחקרו ההיסטורי החדשני", כתב נתניהו. בהמשך המאמר כותב צעיר האחים לבית נתניהו: "יש להתייבב... מול האוליגרכיה המשפטית". האצבע המאשימה כלפי האליטה שאליה מעולם

בדוק של רומנטיקה. פרס, או בן 53, הספיד את יוני, בן 30 במוותו, במילים "צר לי עליך אחי יהונתן, נעמת לי מאוד, נפלאתה אהבתך". כבר מן ההלוויה הוטל על יוני המת תפקיד וקיפת קומתו של העם, ופרס הכריז מעל הקבר: "בשעה קצרה אחת הודקפה קומתו של העם היהודי כולו".

על גב הספר כותבים עורכיו, בנימין ועדו, כי "יוני נעשה לנכס לאומי של העם היהודי; ובפתחו הם מציינים כי "פעולת הכינוס של מכתבי יוני התחילה ימים ספורים אחרי נפילתו. במשך שבועות מועטים רוכזו בידינו למעלה מ-300 מכתביו של יוני". אפשר להבין את מי שנענה לבקשת המשפחה ומסר לה בימי האבל וההלם הראשוניים, זמן קצר אחרי מותו, מכתב בים שכתב יוני בלא שהיתה לו כוונה שיתפרסם מו לעולם. אבל יש לכך גם צד שני: חשיפתו האינטימית של אדם אשר, כפי שמצטייר מהמכתבים, היה רחוק מלרצות בה. יש להניח שלא היה מעוניין בפרסום לעיני כל של עולמו האינטימי, עולם לבטיו, אהבותיו ובדידותו. במשך השנים פורסמו קובצי מכתבים של נופלים, אך נדמה שהכמות והאינטנסיביות במקרה הזה יוצאות דופן. הקריאה מייצרת חוויה של פלישה לחייו, כולל האינטימיים, אך מהמכתבים עולה אדם סגור מאוד, המעיד על עצמו פעמים רבות שאינו יכול לשתף אחרים בעולמו הפנימי. וכך, הגם שעולה מן המכתבים צעיר חכם, רהוט ועמוק-מחשבה, משהו בחוויית הקריאה

להיכנס לשדה התעופה הישן של אנטבה, שנתר בדיוק כפי שהיה בראשית יולי 1976. לא הרחק ממנו הוקם שדה תעופה חדש ומודרני. בית הנתיבות נשאר סגור והזכויות נותרו שבורות כפי שהיו, הכל מאובק וכלה מזוקן. המחשבה שאנחנו ממש כאן, ומה עבר עליהם באותם ימים, באותם רגעים אחרונים על הגיפ של אידי אמין, היתה משונה ביותר. מנכ"ל הכנסת, שעמד בראש המשלחת, הודיע לנו במלון בערב שלפני הביקור ש"מחר נהיה בשדה התעופה הישן ונערוך שם טקס לזכר יוני בהשתתפות חברי פרלמנט מאוגנדה. תכינו תוכנית". איך מוצאים טקסטים, שירים, דברים להגיה, דגלי ישראל, במלון בלב אוגנדה? מרצאים. למחרת אכן ערכנו טקס מרגש, שסופו שירת "התקווה" ותחילתו בתיאור קצר של האירוע. משהו ציטט מהתנ"ך את המילים "מנשרים קלו", אני הקראתי מהטלפון את מכתבו האחרון של יוני לבת זוגו ברוריה, שמצאתי ברשת, ובידינו החוקנו שלטים שאני כבר לא זוכרת מה כתבנו עליהם ומאין השגנו כמלון את הבריסטולים והטושים הדרושים.

כששבנו ארצה חזרתי לספר המכתבים, ולפני כמה חודשים קראתי אותו שוב. יש תמיד קושי בניסיון לחזור למשהו שהיה אגדה לפני שנים, כי בדרך כלל מגלים שהועם וזהרו. זה נכון לגבי מסעדות שאהבנו וחלמנו לחזור אליהן, וכשחזרתי רים מתברר שאולי היה ואולי אף פעם לא; למקומות יפים לפעמים, לאנשים וגם לספרים. לא כולם עומדים במשא השנים. אבל הפעם הקריאה החוזרת היתה בית ספר של ממש. כי בינתיים, מאז שקראתי אותו כשיצא ב-1977, כל כך הרבה השתנה כאן. היחס לצבא והפגיעה המכוונת בו ובחוסנו בימי הממשלה הנוכחית; ההבנה מי הם אנשי היסירה, בשר ודם; והמחירים שראינו אצל חברים שצלחו את המסלול המפרך אבל משהו נפגם אצל חלקם באופן בלתי הפיך בדרך לקצוות הקושי האנושי ומעבר לו.

וכמוכן, אחיו החי של הגיבור המת. כשאני חוזרת עכשיו ל"מכתבי יוני" אני קוראת אותו לא בעינייה של בת 17 מעריצה, אבל גם לא רק במחשבה על יוני, מי היה ואיך גדל; אלא גם מתוך תהיה מי היתה המשפחה הזו, שלתוכה גדלו שלושה אחים ששניים מהם נדונו לשאת את הצלחתו של אחיהם הבכור ואת מותו כגיבור בגיל צעיר. מה היה שם בחינוך הזה, בבית הזה, שהפך אותם לשאפתנים, למובילים, אבל לפחות את השניים החיים גם למתקרבים ומרירים, מקופחים תמידית, גם כשהם בנישאים שבתפקידים: האחד ראש ממשלה, האחר רופא מומחה. מה היה שם? מה ינקו, ואיזה חלק היה לו בהפיתתם לכאלה? האם אפשר לראות בקווי המתאר של המת, כפי שהם מצטיירים ממכתבים שכתב לחבריו, לאהובותיו, לבני משפחתו, לא למען ההיסטוריה או לשם האדרת שמו — גם רמזים לקווי אופי, התנהגויות, בחירות והחלטות של האח החי?

\*\*\*

בהספד שנשא בהלוויה של יוני, ב-6 ביולי, החל לבנות שר הביטחון און, שמעון פרס, את המיתוס ואת הנרטיב שיקדם בנימין נתניהו כל חייו. גיבור תנ"כי המתייבב מול האויב, מצועף



20.4x26.76	4/4	61 עמוד	הארץ - מוסף הארץ	19/04/2024	89997454-5
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונות - 80790					

הימים לא היתה 'הדבר החולף', אלא מה שבא לאחריה. נכנסה בי מין עצבות שאינה מרפה ממני. לא שהיא משתלטת עליי או מנחה את פעולותיי, אלא שהיא בתוכי, היא קיימת, שקועה עמוק בפנים, בתוך חלל חבוי היטב, חלל כבד. לפעמים אני מרגיש בעמקותו ובזע-קתו של אותו חלל גם אצל חברים, אצל כל אותם החברים שיצאו מן המלחמה בריאים בגופם. נדמה לי שכולנו יצאנו פצועים, שר-נים, רגישים ואכפתיים יותר, והרכה יותר זק-נים. אותה הרמוניה שהיא אופיינית לעולמו של בחור צעיר (אולי אותה הרמוניה שסיפר שחש במסעותיו למדבר יהודה, ומן קצר לפני כן) שוב אינה מצויה ביי."

המונח "פוסט-טראומה" לא היה רווח אז בדיון הציבורי, ולכן אולי אפילו לעצמו לא ידע יוני לה-גדיר בוודאות מהי המועקה שהוא חש ומה מקורה. גם כשחזר לסיירת מטכ"ל ב-1970 כתב להוריו מתוך אותה עמדה רגשית כבדה: "המועקה גורמת לעצ-ב. הסיבה הראשונית קשורה בסודיות שעוטפת את הצ-בא. צריך לגלוש לגורמים וזה, כמוכן, אסור. אבל גם בתוך הצבא אין מדברים בזה, העצב קיים אבל אצל כל אחד בנפרד. לעולם אין מדיינים בו, וכאן נכנס גורם נוסף – הבדידות."

\*\*\*

כעת, בקריאה על יוני כמי שיצא מהמלחמה "רגיש ואכפתי יותר", אי אפשר להימנע ממחשבה על תפקודו של אחיו במלחמה הנוכ-חית. הוא עסוק, גם בעת מלחמה, בנכלוליות פו-ליטית, במינויים בלתי ראויים, בהזדמנויות צילום, בהתנערות מאשמה ומאחריות, בהנדוס תודעה ובהתעלמות מסבלם של אזרחי המדינה. רגישות ואכפתיות הן ממנו והלאה.

בהמשך מוזכר יוני כהסבר אפשרי, אולי לרא-שונה, עמדות פוליטיות: "הסיבה נעוצה בהרגשת חוסר האונים שבאה בעקבות מלחמה שאין לה קץ. אבל עד מתי? להשמיד את העם הערבי לא נוכל; הם רבים מדי ובעלי תמיכה חזקה מדי. כמוכן שנמשך להכות בהם שוב ושוב, ותהיה לנו הצדקה מלאה להכות אותם בכל פעם מכה חזקה יותר. הכרה זו נוסכת בנו שמחה. אבל זו שמחה שמהולה בעצב כי אנחנו צעירים ולא נוצרנו רק למלחמות... זו העצבות של אנשים צעירים, שנו-עדו למלחמה שאין לה קץ". הרעיון שיש עוד אפשרויות, חוץ מ"מלחמה שאין לה קץ", אינו מתקיים באופן החשיבה שלו. גם שלוש שנים אחר כך, לקראת הבחירות שנערכו ב-1973 ואחרי שנו-כח שוב במחיריה הכבדים של מלחמה, הוא כותב להוריו: "בכל אופן אני רואה בצער ובכעס רב כיצד בחלק אחר של הציבור עדיין קיימת התקווה להגיע להסרתי שלום עם הערבים."

אין לדעת לאן היה צומח יוני נתניהו לולא מת. האם הסדרי השלום שגיבשה ישראל לאחר מותו, גם תחת שלטון הליכוד, היו מעוררים בו תחושות נוספות מעבר ל"צער וכעס". לאן היה מגיע, ולאן היה מוביל את חייו. אבל אנחנו נות-רנו עם החי. נותרנו כדי להיווכח לאן הגיע, ולאן הוביל את חייו. נותרנו עם ההכרה העמוקה מהי "תחושת חוסר האונים שבאה בעקבות מלחמה שאין לה קץ", שעליה כתב יוני נתניהו לפני עשרות שנים; ועם התקווה לקצה של המלחמה הנוכחית, שכל שמחה בה, כפי שכתב אחיו הכ-כור של ראש הממשלה, מהולה בעצב.

החיוני כל כך לעשייה – את זיק חדות היצירה, ההתחדשות, ההתעוררות. יהיה לי מספיק כוח להתחיל הכל מחדש?"

בתקופה הראשונה בארצות הברית כותב יוני לחברו: "לפני יומיים בשיעור לאנגלית נמאס עלי כל העולם ובמשך 45 דקות רצופות סיפרתי ל-40 העלובים שישבו בכיתה מה אני חושב עליהם, על אמריקה, על האידיאלים שאין להם ועל העולם המקיף אותם. מאז ככל פעם שהם רואים אותי הם משתחווים עד הקרקע. כשאני טורח להסביר למישהו את רעיונותיי אני רואה אותו עומד כפה פעור, מוקסם."

מעניין במיוחד סימונו של המשפט, שלפיו אין הוא חושש להצטייר בפני החבר שאליו הוא כותב כמי שבני כיתתו "משתחווים בפניו עד הקרקע", מוקסמים ממנו כפה פעור: כאילו אלו מעמד ותגובות שהוא ראוי להם, שאין הוא צריך להתבייש בהם או להסתירם מחברו. בהיגדים כאלה ניתן לראות שיירים של מה שי-כול להיות חינוך מהבית, שלפיו המקום הזה "מגיע לוי". מקום שאת הדיו ניתן לראות גם כאופן שבו תופס האח החי את עצמו ואת מקו-מו. האח החי, שתובע מכל סביבתו לקראת לו, תמיד, "ראש הממשלה", כאשרתו הדרושת שיק-ראו לה "הגברת". הוא קיבל בטבעיות מופעי הערצה מתרפסים שבהם מנושקות ידיו, מעשה שצפייה בו בתמונה מעוררת מבוכה וסלידה.

ואולם אף שיוני "סיפר ל-40 העלובים מה הוא חושב על אמריקה", נראה שגם חבריו ביש-ראל, למרות געגועיו העזים, אינם נאים בעיניו. במכתב מ-1964 הוא כותב: "זוהי הפעם הראשו-נה שאני מביט על ישראל ואיני מוצא בה פתח הצלה. כשאני חושב על ה'חברה' בארץ אני פו-לט, כמעט בלי משים – ריבוננו של עולם, המח-שבה שבקרוב אפגוש אתכם כמעט דוחה אותי". באותה שנה חזר יוני לארץ כדי להתגייס, ואת רוב שנותיו מאז עשה לבדו בישראל, חלק מהן עם אחיו הצעירים כשהגיעו גם הם לצבא וחלק אחר לבדו, מתגורר בחופשות אצל קרובי משפ-חה או בדירות שכורות.

תפיסתו את עצמו מול אחרים מצטיירת גם במכתבו מהצבא, בהתחלה בצנחנים ובהמשך בסיירת מטכ"ל. לאביו כתב, מעט לפני גיוסו: "סוף סוף פגשתי כאן חבורה שיכולה להתמודד עמי. הרי איני זקוק לבני אדם". נראה שבצבא חל בו שינוי, של ראיית מהות החיים כשלם לא מרוסק. במכתב למשפחה בארצות הברית ב-1965 הוא מספר: "למדתי בצבא את יפי החיים, אך קצת קשה לאהוב מקום בתוך כל זה. והנה החלטתי להכיר את הארץ, ולהכיר כוונתי לדעת כל עץ וכל אבן שבה. ראיתי וחשתי את עוצמתו של מדבר יהודה. לכל אלה יש כעת משמעות עמוקה בעיניי. כל זה, יחד עם תחושת החיים המיוחדת שרכשתי בצבא, הצטרף בי יח-דיו ויצר מעגל של חיים שלמים."

רוב מכתביו בשנים אלה הם תיאורים של סדרות וניווטים, שפשפות ופצעים, מסעות וקשיים, שאליהם נוסף בוודאי קושי היותו חייל בודד, תרתי משמע. במכתב מ-1968, אז חזר לארצות הברית לשנה אחת כדי ללמוד בהרווארד – שנה שבסופה החליט לחזור לא-רץ ולצבא – הוא כותב כי "בכל הצבא היה לי רק חבר טוב אחד באמת". ועוד באותה שנה, במכתב להוריו: "ובכל זאת מלחמת ששת

לא התקבל אביהם היא אולי המקור שממנו נובע הכאב, החוזר בדברי האחים החיים שוב ושוב, אותו "מי שאינו חבר מפלגה הוא פושע" ממכתבו של יוני מ-1963, לפני יותר מ-60 שנה. ואולם נראה שגם במאמר הזה נפלו אי דיוקים, שכן נתניהו כותב כי "שיתוף הפעולה בין ז'בוטינסקי ואבא, במסג-רת המשלחת הרוויזיוניסטית בארצות הברית, פרי יוזמת אבי, היה תכליתי ורב ערך". נראה כי הצדק עם שילון, הטוען שדרכו של נתניהו האב, ובעקי-בותיו בניו, היתה מנוגדת לדרכו של ז'בוטינסקי: במאמר מ-1938 כתב ז'בוטינסקי: "דעה מוסעית היא זו האומרת שממשלה הנשענת על רוב – פי-רושה ממשלה דמוקרטית. תפיסה כזו היא תוצאה של התפתחות היסטורית, של מאבקים בממשלות שהתנהלו על ידי מיעוט. אך אין זו דמוקרטיה אמ-ית. דמוקרטיה – פירושה חופש. גם שלטון הנתמך על ידי רוב אינו יכול לשלול את החופש. ובמקום שאין ערובות לחופש הפרט – שם אין דמוקרטיה". ממעשיו של בנימין נתניהו ניתן לשער שחונך על התפיסה שהעיקר בדמוקרטיה הוא אכן שלטון הרוב. המכתבים מסודרים על פי סדר כרונוולוגי, ומאפשרים לנו לא רק הצצה אל ההיסטוריה הסדורה של יוני נתניהו, מהיותו נער שיצא עם משפחתו לארצות הברית, בגיל 16 ועד לנפיל-תו; אלא גם מעלים שורת תמות, ביניהן היחס לארץ, למדינה ולצבא, מערכות היחסים במש-פחה ועם בנות המין השני; ניתוחים מדיניים וצפיית פני עתיד; ובעיקר בדידות עצומה שעו-לה מכל הכתובים. בדידות שעולה גם מדברי ההספד של חברו הטוב אלישע ברמאיה, שפור-סמו עשרה ימים אחרי מבעצ אנטבה: "יוני זה מעט חברים". ייתכן שהבדידות נבעה בחלקה מכך שהיה רחוק מבני משפחתו רוב הזמן – מן המכתבים נראה שאת הוריו פגש בשנים האלה פעמים אחדות בלבד; סיבות אחרות לבדידות היו אי יכולתו לשתף אף אחד, בוודאי לא בכ-תב, בקורותיו ובמעשיו בסיירת מטכ"ל; וכנ-ראה גם אופיו ואישיותו.

\*\*\*

הספר נפתח במכתבו הראשון לחבר, שלושה חודשים אחרי הגעת המשפחה לארצות הברית: "האמת היא שאין לי פה אף חבר אחד. לא מפני שהם אינם מקבלי זרים (להיפך, הם רוצים בקר-בתנו), אלא מפני שאני מסתייג מהם. מפני שאני מרגיש שייך לעולם אחר". שבועיים אחר כך הוא כותב לחברה: "אני מרגיש כאילו אני עטוף עשן. בודד בתוך המון אדם". במכתב לחבר אחר: "מכתבך האיר את שמתי והשחורה, גרם לה שתצא מאפלה לאורה, ולו גם לרגע אחד."

כבר במכתבים אלה עולה מה שחוזר אחר כך במכתבים רבים, והוא ביטוי של מה שנראה כד-י כאון. "אני רוצה לחזור, לחזור, לחזור. ללא תכ-לית, ללא תקווה". ניתן לפרש את הדברים לקולא, בהיותם כאלה שנכתבו על ידי נער בן 16 שבעיצומו של גיל ההתבגרות נותק מכל מה שהיה מוכר לו, מכל מה שאהב, מהגמנסיה העב-רית, מעמדת המנהיגות שלו בשבט הצופים, והוטל למציאות שונה, כתגובות טבעיות לגמרי; אלא שעמדה זו תשוב ותחזור במכתביו, עד האח-רון המופיע בספר, מכתב לברוריה כמה ימים לפני נפילתו: "אני עומד בשלב קריטי בפרשת חיי ובפני משבר פנימי עמוק, שמערער זה מומן את שרשרת מושגיי. איכדתי את אותו הויק,